

Postanak, korištenje
i budućnost Zbirke voznih
redova Hrvatskog željezničkog
muzeja

Genesis, Use and Future
of Croatian Railway Museum's
Timetable Collection

Tamara Štefanac

Hrvatski željeznički muzej
tamara.stefanac@gmail.com

UDK: [069:351.812.5]:[656.022.5:002.1](497.5)

Vrsta rada: Izvorni znanstveni rad

Poslano: 9.1.2015.

Primljeno: 27.7.2015.

Sažetak

Vozni redovi tiskaju se 175 godina kao publikacije namijenjene putnicima u željezničkom, pomorskom i cestovnom prometu. S vremenom se njihov osnovni informativni karakter kretanja vozila znatno proširio obuhvativši različit informativni sadržaj turističkog karaktera. Ovaj rad istražuje informacijski potencijal voznog reda na primjeru Zbirke voznih redova Hrvatskog željezničkog muzeja te donosi sažetak povijesnog razvoja voznog reda i analizu informacijskog karaktera voznog reda. U drugom dijelu rada razmatra se vozni red kao jedinica građe u muzejskoj zbirci, načini obrade i korištenja te se iznose planovi daljnjeg razvoja Zbirke i mogućnosti korištenja voznih redova u različitim kulturno-povijesnim i gospodarskim istraživanjima.

Ključne riječi: vozni red, željeznica, sitni tisak, muzej

Summary

Passengers' timetables have been printed for 175 years. In time they have become more than just information indicators of vehicles' movement. This paper explores information potential of railway timetable on example of Timetable Collection from Croatian Railway Museum. Abstract of timetable's historical development is given, as well as analysis of information resources in historical timetable. Second part of paper analyzes timetable as item in the museum collection, modes of its processing and use, and sums up plans for future development of the Collection.

Key words: timetable, railway, ephemera, museum

Što vozni red jest?

Knjižice voznog reda najčešće su okarakterizirane kao efemerna građa ili sitni tisak. Sastavni su dio fundusa inozemnih i domaćih muzeja, arhiva i knjižnica. Njihov informacijski potencijal nadilazi osnovnu namjenu za

koju su tiskane, što se najbolje primjećuje u slučajevima različitih vidova njihova korištenja u baštinskim ustanovama. Ovim se radom razmatraju informacijski potencijali knjižica voznog reda, njihovo prisustvo i obrada u različitim baštinskim ustanovama te se raspravlja o Zbirci voznih redova Hrvatskog željezničkog muzeja s naglaskom na analizi korištenja prema prikupljenim korisničkim zahtjevima za korištenje gradiva. Budući da su vozni redovi dio svijeta efemerne građe, ponekad se teže uklapaju u knjižnične politike prikupljanja građe, iako je primjetna valorizacija sitnog tiska kao građe velikog informacijskog potencijala. Prema sadašnjim okvirima arhivskog zakonodavstva u Hrvatskoj, trebali bi biti sačuvani unutar arhivskih fondova stvaratelja čiji su produkt poslovanja ukoliko je gradivo stvaratelja sačuvano, što često nije slučaj kod manjih privatnih nakladnika. Vozni redovi čuvaju se i u muzejima, u opsegu koji ovisi o vrsti muzeja i politici prikupljanja građe. U Hrvatskom željezničkom muzeju prikupljanje voznih redova svih oblika sastavni je dio politike prikupljanja građe te su oni smatrani važnom komponentom povijesti željezničkog sustava, prikazom poslovanja željezničkih tvrtki i društava, izvorom podataka za različita gospodarsko-povijesna istraživanja te, naposljetku, sastavnim elementom putovanja vlakom. Željeznički vozni redovi tiskani su u različitim oblicima, ovisno o tome komu su namijenjeni i u koju svrhu. Kao službeni dokument kretanja svih vrsta vlakova određenom prugom tiskani su grafikoni voznog reda. Namijenjeni su prometnoj službi na kolodvorima na određenoj pruzi te su sastavni dio opreme prometnog ureda, gdje su najčešće ovješeni o zid. Vozni redovi koji prikazuju odlazak i dolazak putničkih vlakova na pojedinom kolodvoru u svrhu obavještavanja putnika tiskani su u obliku plakata i postavljeni u putničkim čekaonicama ili drugim javno dostupnim prostorijama na kolodvoru. U današnje vrijeme funkciju tiskanog voznog reda u obliku plakata preuzeli su elektronički displeji na kolodvorima i vozni redovi objavljeni na internetu, ali se obveza tiskanja plakata i dalje zadržala. Naposljetku, vozni red namijenjen putnicima tiska se i kao knjižica, odnosno knjiga mekih korica, najčešće manjih dimenzija. Nakladnici su voznih redova različiti, ali je od početka razvoja željezničkog prometa sredinom 19. stoljeća izražena osnovna podjela na željezničke tvrtke, privatne ili javne, kao nakladnike voznih redova u vidu službenih publikacija vlastitog poslovanja te na nakladnike izvan željezničkog sustava. Međunarodno poznat izdavač željezničkih voznih redova bio je George Bradshaw koji je od 1839.

u Manchesteru započeo izdavati putničke vozne redove u obliku knjižica. U to su vrijeme željezničke tvrtke objavljivale vozne redove u novinama kao oglase poslovanja, pa je izdanje G. Bradshawa predstavljalo novost i zanimljivost za onodobne putnike te novost u onodobnom nakladništvu. Do kraja 19. stoljeća njegova izdanja voznih redova uključuju, osim prikaza kretanja vlakova, karte željezničkih pruga, informacije o kolodvorima i gradovima u kojima se vlak zaustavljao i druge korisne turističke informacije za putnike, poput popisa hotela i restorana u gradovima navedenim u voznom redu, kao i sve više reklamnih oglasa. Vozni redovi s imenom Bradshaw, iako drugog izdavača, izlaze s prekidima do 1961. godine i postali su sastavni dio popularne kulture. Koristeći Bradshawljeve vozne redove iz 1863. i 1913. godine BBC producira televizijske emisije „Great British Railway Journeys“ (2010.) i „Great Continental Railway Journeys“ (2012.) prema zamisli Michaela Portilla. U dokumentarnom TV-serijalu novinar putuje vlakom na temelju informacija iz starih voznih redova, prema opisanim rutama (ukoliko još postoje), te traži hotele, restorane i druge zanimljivosti koje su preporučene u voznom redu. Zbog velike popularnosti TV-emisije od 2010. izdaju se reprinti Bradshawljevih voznih redova, a pojedina im izdanja postaju najbolje prodavane knjige u Ujedinjenom Kraljevstvu. Drugi popularni izdavač voznih redova bio je Thomas Cook & Son, koji je od 1873. izdavao vozne redove pod nazivom „Cook’s Continental Time Tables & Tourist’s Handbook“. Ta serijska publikacija izlazila je u kontinuitetu sve do 2013.godine. Jedini prekid dogodio se za vrijeme Drugog svjetskog rata. Cookova knjižica sadržavala je informacije o voznim redovima u željezničkom i parobrodskom prometu, vozne redove trajekata, ali i različite turističke informacije – od kratkih prikaza zanimljivosti gradova, preporuka hotela i restorana te reklama istih, pa sve do potrebnih informacija o vizama potrebnim za pojedinu državu, uvjetima putovanja, preko-oceanskim putovanjima i slično. Zbog velikog interesa izdavanje je preuzeo drugi izdavač te od početka 2014. nastavlja objavljivati vozni red pod nazivom European Rail Timetable.¹ Vozne redove u željezničkom, parobrodskom i poštanskom prometu za javnu uporabu izdaje i bečki izdavač Waldheim-Eberle od 1890-ih godina, a njima su obuhvaćena i područja Hrvatske, odnosno cijele Austro-Ugarske, neovisno o državnim granicama.

1 European Rail Timetable. [citirano: 2015-01-10]. Dostupno na <http://www.europeanrailtimetable.co.uk/>

Vozni redovi s kraja devetnaestog i početka dvadesetog stoljeća sadržavali su uz vozne redove vlakova i vozne redove parobroda, autobusa, informacije o prijevozu pošte i brojne druge informacije važne za putnike, a koje bi se danas mogle okarakterizirati kao turističke informacije i turistički vodiči. Obujam tih informacija ovisio je o nakladniku. Na prostorima bivše Jugoslavije profilirala se u međuraću državna putnička agencija „Putnik“ kao izdavač turističkih voznih redova. „Putnik“ je osnovan 1923. godine u Beogradu, a imao je filijalu u Zagrebu (u Praškoj ulici br. 5) i poslovnicu u Dubrovniku. Iz te agencije razvijaju se Generalturist i Atlas 1960-ih godina. Generalturist nastavlja s izdavanjem turističkih voznih redova. Istovremeno uz privatne nakladnike, vozne redove željezničkog, pomorskog i autobusnog prometa izdaju i Jugoslavenske željeznice, odnosno od 1961. godine Zavod za novinsko-izdavačku i propagandnu djelatnost Jugoslavenskih željeznica iz Beograda.² Grafikon voznog reda i službeni vozni red izrađivali su se unutar prometne službe prema Uputi o izradi voznog reda br. 49.³ Tom je uputom ujedno propisano da Jugoslavenske željeznice izdaju i putnički vozni red „Kurir“ koji „služi za obavještavanje korisnika željezničkih usluga u putničkom prometu kao i željezničkom osoblju pri radu s putnicima“ te da ga izdaje Zavod za novinsko-izdavačku i propagandnu djelatnost JŽ-a⁴ prema Pravilniku o izradi voznog reda br. 4. Iako se organizacijski ustroj Jugoslavenskih željeznica mijenjao tijekom vremena, ipak se nakladništvo putničkog voznog reda nastavilo tijekom postojanja Jugoslavenskih željeznica. Uputama su propisana sadržajna poglavlja koja je morao sadržavati putnički vozni red „Kurir“: informativni dio, međunarodni vozni red, vozni red direktnih vlakova, vozni red vlakova unutrašnjeg prometa, shematski prikaz mreže željezničkih pruga s brojevima.⁵ Putnički vozni redovi nisu prikazivali prometovanje teretnih i drugih vlakova. Željeznički vozni red danas javno objavljuje HŽ Putnički prijevoz d.o.o. na internetu, ali ujedno izdaje i tiskano izdanje knjižice voznog reda. Izdavanje knjižnice putničkog voznog reda regulirano je odlukama Uprave

2 U sastavu Zavoda za novinsko-izdavačku i propagandnu djelatnost JŽ-a od 1961. Djeluje i Željeznički muzej, tako da u njihov fundus izravno ulaze svi tiskani vozni redovi.

3 Zajednica Jugoslavenskih željeznica. Uputa o izradi voznog reda br. 49. Beograd, 1988.

4 Isto, str. 74.

5 Isto.

HŽ Putničkog prijevoza d.o.o. Vozni red unutar HŽ Putničkog prijevoza smatra se službenom publikacijom te se izdavanje knjižice putničkog voznog reda smatra dijelom poslovanja Društva.⁶

Knjižica putničkog voznog reda kao primjer sitnog tiska

Vozni red je „predmet svakodnevnne mobilnosti“⁷ i „racionalna, precizna, apstraktna reprezentacija željezničkog vremena“.⁸ S razvojem željezničkog prometa i povećanjem broja pruga te usluga na kolodvorima i u vlakovima povećao se i informativni sadržaj voznog reda. U 19. i početkom 20. stoljeća obično su se tiskali na papiru lošije kvalitete jer je njihova predviđena uporaba bila kratkotrajna, najviše pola godine, budući da se dva puta godišnje mijenjaju raspoređi vožnje. Mike Esbester već zbog te činjenice naglašava „efemernu prirodu voznog reda“.⁹ Kao primjer efemerne građe vozni red navodi se i u *Encyclopedia of Ephemera*¹⁰, gdje se kratko izlaže povijest izdavanja voznog reda prvenstveno na temelju angloameričkih primjera. Vozni red u tipično efemernu građu svrstava i William Barlow¹¹, a prema *The Art & Architecture Thesaurus* vozni je red primjer tiskane efemerne građe koja je „opće prirode, ne uklapa se lako u bilo koju drugu kategoriju“.¹² U Hrvatskoj je uvriježen i pojam „sitnog tiska“¹³ u koji se re-

6 Korespondencija sa Službom za marketing HŽ-Putničkog prijevoza d.o.o.

7 Esbester, Mike. *Designing Time: The Design and Use of Nineteenth-Century Transport Timetables* // *Journal of Design History* 22, 2 (2009), 93.

8 Esbester, Mike. *Nav. dj.*, 103.

9 Isto, 93.

10 Rickards, Maurice. *The Encyclopedia of Ephemera: A Guide to the Fragmentary Documents of Everyday Life for Collector, Curator and Historian*, ed. Michael Twyman. New York: Routledge, 2001, str. 327.

11 Barlow, William P, Jr. *Spinning Straw into Gold: Gilding Junk through Collecting* // *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts and Cultural Heritage* 9, 1 (2008), 98.

12 *The Art & Architecture Thesaurus (AAT)*

13 Tadić, Katica. Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare. Opatija: Naklada Benja, 1994; Knežević, Ivana. Analiza sitnog tiska u muzejima i galerijama te njihovim specijalnim knjižnicama iz vizure knjižničara // *Knjižničarstvo: glasnik Društva bibliotekara Slavonije i Baranje* br. 1. (2013), 111-130; Lešković, Ana i Daniela Živković. Efemerna građa i sitni tisak: opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 1/2 (2011), 120-134; Lakuš, Jelena i Bojan Babinčak. Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost građe sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 1/2 (2013), 285-309; Buzina, Tanja. Zbirni opis sitnog tiska // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 4(2013), 227-246.

dovito svrstavaju i knjižnice voznih redova. Vrijednost sitnog tiska danas više nije osporavana, a vrijednost knjižice voznog reda kao vrste sitnog tiska primjećuje se kroz njezinu uporabu u različitim istraživanjima. Razmatrajući dizajn i korištenje voznih redova 19. stoljeća Mike Esbester navodi kako se na primjercima voznih redova može proučavati povijest grafičkog dizajna i povijest putovanja¹⁴, a William Barlow ističe da je vrijednost zbirke voznih redova višestruka jer se kroz vozne redove saznaju informacije o prijevozničkim tvrtkama, o trasama na kojima su pojedine tvrtke poslovale te informacije o smještaju stabilnih postrojenja (poput kolodvorskih zgrada, depoa za lokomotive) te o duljini trajanja putovanja.¹⁵ Osim navedenog, vozni redovi pružaju informacije o kolodvorima i stajalištima, informacije vezane uz poštanski i pomorski promet (ukoliko pripadaju razdoblju Austro-Ugarske), informacije o autobusnim linijama i zrakoplovnom prijevozu, donose različite vrste oglasa i reklama te turističkih informacija. Kako bi poslužili kao izvori ili pomoćni izvori u istraživanjima, nužno je da su sačuvani u većem broju, odnosno u kontinuitetu. Stoga se i s razine primjene u istraživanjima primjećuje nužnost čuvanja voznih redova zbirno i u što potpunijem broju, prateći dijakroniju tiskanja: „sva istraživalačka korištenja ponovno naglašavaju potrebu za kvantitetom i sveobuhvatnosti. Nije vjerojatno da će netko naći previše informacija o ribljoj populaciji ili željezničkim ložionicama u nekoliko menija ili voznih redova. Naprotiv, stotine i tisuće su potrebne za statistički točne zaključke. I k tome još je bolje da se [te] stotine ili tisuće nalaze na istom mjestu.“¹⁶ Vozni redovi dio su fondova inozemnih i hrvatskih arhiva, knjižnica i muzeja. Načini njihove obrade različiti su, ali se primjećuje da su kao pojedinačni primjerci obrađeni kao serijska publikacija i kao knjiga ili su dio zbirke posebnoga gradiva ili sitnog tiska. U Narodnoj i univerzitetnoj knjižnici Ljubljana vozni redovi obrađeni su kao zbirni zapisi¹⁷, u katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu tretirani su kao knjige, a Library of Congress, kao i National Library of Australia, tretira ih kao serij-

14 Esbester, Mike. Nav. dj., 109.

15 Barlow, William P. Nav. dj., 98.

16 Isto.

17 Potočnik, Veronika. Drobni tisk kot obvezni izvod v Narodni in univerzitetni knjižnici // Knjižnica 54 (2010), 353-71.

ske publikacije. Železniški muzej iz Ljubljane posjeduje oko tri stotine voznih redova, pri čemu razlikuje grafikone voznog reda, službene vozne redove i vozne redove za putnike. Tretirani su kao arhivsko gradivo, osim najstarijih primjeraka koji su obrađeni kao muzejski predmeti.¹⁸ U Željezničkom muzeju u Beogradu također je sačuvano više stotina voznih redova, različite provenijencije, koji su uvršteni u muzejsku knjižnicu zajedno s ostalim publikacijama¹⁹.

Vozni red u HŽM-u

Parafrazirajući Ericsonovo pitanje o vrednovanju i akvizicijskim politikama arhiva, Michael Launder iznosi temeljna pitanja smatrajući da na njih valja odgovoriti prije odluke o preuzimanju građe efemerne prirode u baštinsku ustanovu: „Zašto bih ja *to* trebao sačuvati?“ te „Zašto bih *ja* to trebao sačuvati?“²⁰ U Hrvatskom željezničkom muzeju „*to*“ označava vozne redove, vozne karte i ostale primjere sitnog tiska poput jelovnika iz kolodvorskih restauracija. Vozni redovi predstavljaju vrstu serijske publikacije koju je željeznička tvrtka sukcesivno tiskala prema jasno definiranim pravilnicima poslovanja te su bili dio usluge koju je ona pružala. Odgovor na pitanje zašto bi upravo HŽM trebao čuvati vozne redove je višestruk. Vozne redove HŽM čuva jer prikazuju poslovanje željezničkih poduzeća, pružaju informacije o putovanjima vlakom, pružaju informacije o željezničkoj infrastrukturi i uslugama prijevoza vlakom te su komplementarni s ostalim predmetima i arhivskim gradivom iz fundusa Muzeja. Martin Andrews smatra kako „za knjižničara i arhivista, efemera može predstavljati problem. Nije podesna poznatim konvencijama klasifikacije, pohrane i katalogizacije.“²¹ U muzejskom svijetu heterogenosti građe uopće, isto ne bi trebalo predstavljati problem, pod uvjetom da prikupljanje sitnog tiska korespon-

18 E-mail korespondencija, Tamara Štefanac – Mladen Bogič, 7. 10. 2014.

19 E-mail korespondencija, Tamara Štefanac – Tomislav Nikodijević, 7. 10. 2014.

20 Launder, Michael. Saving Printed Ephemera: Setting Priorities in Preserving Evidence of the Everyday // *Current Studies in Librarianship* 26, 1-2(2002), 71. Vidjeti i Ericson, Timothy L. At the rim of creative dissatisfaction: Archivist and Acquisition Development // *Archivaria* 33 (1991), 66-77.

21 Andrews, Martin. The stuff of everyday life: a brief introduction to the history and definition of printed ephemera // *Art Librarie Journal* 31, 4(2006), str. 39.

dira s akvizicijskom politikom pojedine muzejske ustanove i poslanja muzeja, što je ostvareno u slučaju Hrvatskog željezničkog muzeja i sitnog tiska željezničke provenijencije i sadržaja. Vozni redovi tiskani nakon 1991., odnosno godine kada je osnovan HŽM, preuzimani su u Muzej izravno od nakladnika ŽTP-a Zagreb, kasnije Hrvatskih željeznica. Najveći broj voznih redova ranijeg datuma tiskanja pristigao je kroz dvije donacije HŽM-u, i to kroz donaciju obitelji Morandini i obitelji Šenoa. Prikupljanje se i dalje nastavlja te se preuzimaju vozni redovi koje izdaje HŽ Putnički prijevoz d.o.o. dvaput godišnje, a primjerci koji nedostaju iz ranijih razdoblja nabavljaju se kupnjom ili putem donacija. Ostali nakladnici više ne tiskaju vozne redove budući da su isti dostupni na internetu na kojem se lakše ažuriraju brojne promjene, što tiskano izdanje nije dopuštalo. Ključna namjera u prkupljanju voznih redova jest da se stvori zaokružena cjelina u koju će biti uključene sve godine od početka željeznice u Hrvatskoj te u kojoj će biti zastupljeni vozni redovi izdani od strane željezničkog poduzeća i privatnog nakladnika iz iste godine. U vremenu od osnutka HŽM-a 1991. godine pa do 2008. godine vozni redovi nisu sustavno obrađivani. Pojedini primjerci uvedeni su u knjižnicu, ali je većina jedinica građe bila neobrađena te se nije koristila, osim za potrebe djelatnika HŽM-a. Korisnički upiti vrlo su rijetko bili usmjereni na vozni red kao izvor informacija, budući da nije ni postojao kataloški zapis koji bi korisnik mogao konzultirati. Godine 2008. obrađeni su svi primjerci službenih voznih redova, grafikona voznih redova i putničkih voznih redova. Grafikoni voznih redova i službeni vozni redovi uvršteni su u Zbirku tehničke dokumentacije budući da je u njoj sadržano gradivo koje se odnosi na njihovu izradu, tako da se na pojedinim primjerima može pratiti i nastanak grafikona voznog reda na temelju poslovne dokumentacije željezničkog poduzeća. Putnički vozni redovi okupljeni su u Zbirku voznih redova i obrađeni unutar računalnog programa M++ kao pojedinačne jedinice građe. Budući da je u to vrijeme HŽM imao mogućnost koristiti jedino M++ kao elektroničku bazu podataka, odlučeno je da se zbirka vodi kao muzejska zbirka, iako je zbirku moguće voditi i kao zasebnu cjelinu unutar muzejske knjižnice, ali u tom periodu knjižnična građa nije bila obrađena niti je u muzeju postojao adekvatan računalni program za obradu. Iduće godine Zbirka voznih redova upisana je na Listu zaštićenih kulturnih dobara RH kao muzejska zbirka HŽM-a te je prema dostupnim podacima jedina takva zbirka u Hrvatskoj. Do osnutka zbirke vozni redovi korišteni

su u internim istraživanjima muzejskih djelatnika te su bili sastavnim dijelom većine postavljenih izložbi. Otkad je zbirka oformljena te je postala dostupna istraživačima – vanjskim korisnicima – postala je najviše korištena zbirka, paralelno uz zbirku fotografija. Prema evidenciji korištenja građe i dokumentacije, korisnici najčešće nalaze informacije o građi na internetu te postavljaju upite o korištenju putem elektroničke pošte. Česti su i upiti telefonskim putem, najčešće starije populacije koja u većini ne traži pristup izvoru, nego točan podatak i njegovu interpretaciju. Budući da se s korisnikom upostavlja izravan pojedinačni kontakt, kao odgovor na najčešće pitanje „zanimam me *sve* što imate na određenu temu“ nudi se i pojedino izdanje voznog reda. U pojedinim slučajevima vozni red pruža zaokruženu informaciju, i to kada se traže informacije o putovanjima ili pojedinim kolodvorima i stajalištama na prugama, a ponekad je vozni red samo početni orijentir prema točnoj lokaciji ili vremenu, nakon čega slijedi prelazak na istraživanje gradiva iz Zbirke tehničke dokumentacije. Kao korisnici profilirali su se istraživači gospodarske povijesti i povijesti zavičaja. Prema korisničkim upitima mogu se razlučiti osnovna područja povijesnih istraživanja u kojima su vozni redovi služili kao izvor podataka: historiografija prometa (nacionalnog i međunarodnog), gospodarska povijest općenito, povijest pošte, povijest nakladništva, turizma i marketinga, povijest grafičkog dizajna te zavičajna povijest. Indikativno je da su većinom traženi podaci kretanja vlakova na određenim prugama ili čak samo na jednoj pruzi. Knjižica voznog reda obrađena kao cjelina, neovisno o tome je li to knjiga, serijska publikacija ili muzejski predmet, ne daje takvu informaciju te je uvijek potrebno da kustos zbirke prelista primjerak voznog reda i pronađe traženi podatak. Obrađeni su svi primjerci voznih redova kao zasebne jedinice građe, ali zbog praktičnih uvjeta svakodnevnog rada nije moguća obrada svake pojedinačne stranice. Informacije na takvoj, najnižoj, razini unose se u katalošku jedinicu opisa pojedinog primjerka tek nakon istraživanja za potrebe korisnika, izložbe ili druge tematske cjeline koja se obrađuje unutar muzeja. Opis jest sukcesivan, ali vjerojatno neće dosegnuti razinu detalja koji bi bili karakteristični za opis muzejskog predmeta. S obzirom na papir loše kvalitete na kojem su otisnuti, vozni se redovi svakim listanjem dodatno oštećuju, pa se digitalizacija nameće kao metoda zaštite originala te, ujedno, lakšeg korištenja i dostupnosti širem krugu korisnika. Budući da u HŽM-u nedostaju pojedina godišta, nužna je suradnja s drugim baštinskim

ustanovama koje posjeduju vozne redove, pri čemu bi se digitalno mogla stvoriti zaokružena cjelina od nekoliko „stotina i tisuća“²² referentnih primjeraka te bi se kroz takvu digitalnu, moguće i virtualnu, zbirku povećala i vrijednost pojedinog primjerka kao djelića cjeline.

Zaključak

Nastali kao svakodnevne publikacije polugodišnjeg roka trajanja, vozni redovi nadživjeli su svoju efemernu prirodu nastavljajući svoj uporabni karakter u drukčijim uvjetima korištenja, gdje nisu više dio scenografskog prikaza vlaka i figure putnika, već izvor podataka za istraživače različitih područja povijesnih znanosti. Njihova vrijednost ogleđa se u sačuvanoj količini i sveobuhvatnosti, ali i pojedinačni primjerak može imati dodatnu vrijednost ukoliko donosi podatke po prvi ili posljednji put. Na primjeru Hrvatskog željezničkog muzeja vidljivo je kako se ta vrsta građe počela koristiti tek njezinim uobličjenjem u obliku zbirke, obradom i informiranjem korisnika o takvoj vrsti dostupnih podataka. Sveobuhvatnost podataka može se postići digitalizacijom i stvaranjem digitalnih zbirki voznih redova, što je ujedno i vid zaštite originalnog primjerka.

Literatura

Andrews, Martin. The stuff of everyday life: a brief introduction to the history and definition of printed ephemera // *Art Librarianship Journal* 31, 4(2006), 3-39.

Barlow, William P, Jr. Spinning Straw into Gold: Gilding Junk through Collecting // *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts and Cultural Heritage* 9, 1(2008), 93-99.

Esbester, Mike. Designing Time: The Design and Use of Nineteenth-Century Transport Timetables // *Journal of Design History* 22, 2(2009), 91-113.

Ericson, Timothy L. At the rim of creative dissatisfaction: Archivist and Acquisition Development // *Archivaria* 33(1991), 66-77.

22 Barlow, William P. Nav. dj., 98.

European Rail Timetable. [citirano: 2015-01-10]. Dostupno na <http://www.europe-anrailtimetable.co.uk/>

Knežević, Ivana. Analiza sitnog tiska u muzejima i galerijama te njihovim specijalnim knjižnicama iz vizure knjižničara // Knjižničarstvo: glasnik Društva bibliotekara Slavonije i Baranje 1(2013),111-130.

Launder, Michael. Saving Printed Ephemera: Setting Priorities in Preserving Evidence of the Everyday // Current Studies in Librarianship 26, 1-2(2002), 67-76.

Mitrović, Dragoslav ur.Pravilnik o izradi voznog reda. Beograd: Zajednica Jugoslovenskih željeznica, 1988.

Potočnik, Veronika. Drobni tisk kot obvezni izvod v Narodni in univerzitetni knjižnici // Knjižnica 54(2010), 53-71.

Rickards, Maurice. The Encyclopedia of Ephemera: A Guide to the Fragmentary Documents of Everyday Life for Collector, Curator and Historian, ed. Michael Twyman. New York: Routledge, 2001., 327-328.

Tadić, Katica. Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare. Opatija: Naklada Benja, 1994.

The Art & Architecture Thesaurus (AAT)

Zajednica Jugoslovenskih željeznica. Uputa o izradi voznog reda br.49. Beograd, 1988.